

ROLAND NAGY

HOEVEEL WETEN NT2-LEERDERS OVER DE GEMARKEERDE STATUS VAN DE NEDERLANDSE LEENFONEMEN?

Abstract:

How Much do Students of Dutch as a Second Language Know about the Marked Status of Dutch Loan Phonemes?

It is well-known that borrowed words are often recognisable for native speakers due to certain non-native characteristics. Loan phonemes may also function as such nonnativeness markers, which means that native speakers are aware of the peripheral status of these segments within the native phonology. In this survey, I examined the perception of six Dutch loan consonants ([g], [ɲ], [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ]) by Dutch native-speakers and Hungarian second language learners. I argued that, similarly to native speakers, second language learners were able to perceive the marginal status of Dutch loan phonemes, and that this competence would show a certain development during the course of their study. I conducted a magnitude estimation experiment with 52 Hungarian university students of Dutch, 27 native speakers of Dutch and 11 non-Dutch speaking Hungarians. In the survey, participants had to listen to 21 minimal pairs of Dutch pseudo-words, and had to assess the “Dutchness” of each pseudoword relative to its minimal pair. As one word in each minimal pair contained a loan phoneme, it had been expected that these would be judged “less Dutch” than their counterparts. The first part of the hypothesis was justified by the data. The correlation between the results of the group of Hungarian second language learners and the group of Dutch native speaker was higher than that between the students and the non-Dutch speaking Hungarians. However, there was no clear relationship found between the length of language study and nativelike performance. Further longitudinal experiment is needed to support this part of the hypothesis.

Keywords:

loanwords, loan phonemes, Dutch phonology, second language acquisition, phonological acquisition, magnitude estimation

1. Inleiding

Native speakers beschikken over een zeer complexe kennis van hun moedertaal. Deze kennis is het resultaat van een totale ‘onderdompeling’ in de moedertaal,

een levenslange conditionering. Dankzij de complexiteit van grammaticale, semantische en pragmatische taalaspecten weten native speakers – vaak onbewust – veel meer over hun moedertaal dan we meestal denken. Uit een onderzoek van VAN BEZOOIJEN, GOOSKENS en KÜRSCHNER (2009) blijkt dat native speakers zich zelfs bewust kunnen zijn van de herkomst van leenwoorden. Het onderzoek laat zien dat niet-taalkundig geschoolden in staat zijn om Engelse, Franse, Duitse en Latijnse leenwoorden te onderscheiden van geërfde Nederlandse woorden. In gemiddeld 73% van de gevallen werden leenwoorden als niet inheems herkend door Nederlandse native speakers. Het onderzoek is gebaseerd op een schriftelijke enquête en laat zien hoe belangrijk de rol van de spelling-uitspraakcorrespondenties is bij de herkenning van de in- of uitheemsheid van woorden (bv. de spelling <c> in *club* voor een [k]).

Het onderzoek van VAN BEZOOIJEN, GOOSKENS en KÜRSCHNER gaat niet in op andere niet met het schriftbeeld verbonden structurele factoren die ook een rol spelen bij de herkenning van leenwoorden. Deze markante kenmerken, ofwel *nonnativeness markers* (VAN COETSEM 1988:100) zijn fonologische eigenschappen, zoals niet-inheemse fonotactische configuraties (bv. *pseudo*) of vreemde klanksegmenten (bv. *freule* [frø:lə]). Vreemde klanksegmenten die leenwoorden kunnen markeren, maar die wel deel uitmaken van de standaarduitspraak worden traditioneel *leenfonemen* genoemd (bv. GROOT 1931; EIKJMAN 1955; VAN DER SIJS 1996; BOOIJ 1995; voor een samenvatting zie: NAGY 2008). Hoewel leenfonemen al honderden jaren in het Nederlands aanwezig zijn (NAGY 2012), zijn ze vaak onderhevig aan variatie, bv. *chagrignig* [ʃax'reinəx] of [sax'reinəx]. Ten opzichte van de geërfde Nederlandse fonemen hebben ze een gemarkeerde, meer perifere status (BATTISTELLA 1996:82 vv.) en een relatief lage frequentie (vgl. LUYCKX et al. 2007). Ik neem aan dat moedertaalsprekers (onbewust) weten dat de leenfonemen een perifere status in de fonologie hebben en voor hen deze bij uitstek als *nonnativeness markers* fungeren. Deze informatie maakt deel uit van hun moedertalige competentie.

Algemeen bekend is dat tweedetaal-leerders hun eigen competentie over de tweede taal (T2) opbouwen tijdens het leerproces. Deze competentie is echter bijna altijd incompleet en zij wijkt af van die van de moedertaalsprekers (VAN PATTEN en BENATI 2010:s.v. interlanguage). Uit deze onvolledige competentie ontstaan er 'taalfouten'. Een deel van deze fouten, de zgn. *interlinguale fouten* (HEYDARI en BAGHERI 2012), worden veroorzaakt door interferentie, d.w.z. de overname van elementen en patronen vanuit de eerste- of moedertaal (T1) naar T2. Hongaarsstalige studenten Nederlands hebben bijvoorbeeld moeilijkheden met de differentiatie tussen de perceptie en articulatie van het verschil tussen de Nederlandse korte [ɪ] en lange [i:], omdat in het Hongaars de korte [i] en de lange [i:] zich niet door articulatieplaats maar door lengte laten

onderscheiden. Het andere deel van de T2-fouten zijn algemene ontwikkelingsfouten of *intralinguale fouten*, die ook kenmerkend zijn voor T1-vererving (ibid.). Bij dit soort fouten gaat het niet om moeilijkheden uit een contrastief oogpunt, maar vaak om onregelmatige, meer perifere verschijnselen, zoals de vererving van de leenfonemen. Typisch voor beginnende Hongaarse studenten Nederlands is dat ze de uitspraak [ɣ] voor de letter <g> overgeneraliseren en ook woorden als *goal* of *mango* met een [ɣ] uitspreken.

In dit artikel wordt de competentie van Hongaarse NT2-leerders t.o.v. de Nederlandse leenfonemen, met name de consonanten [g], [ɲ], [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ]¹ onder de loep genomen aan de hand van een kwantitatief empirisch onderzoek naar de auditieve beoordeling van Nederlandse pseudowoorden (woorden die in het Nederlands niet bestaan, maar wel zouden kunnen bestaan). Het onderzoek werd uitgevoerd in de lente van 2015 m.b.v. een online survey onder de studenten Nederlands van de Eötvös Loránd Universiteit (ELTE) te Boedapest. De vragen die ik in dit artikel wil behandelen zijn de volgende: In hoeverre zijn Hongaarse NT2-leerders in staat om de competentie van de native speakers t.o.v. de positie van de leenfonemen binnen de Nederlandse fonologie eigen te maken? Met andere woorden: herkennen de studenten de Nederlandse leenfonemen als perifeer of minder Nederlands binnen het Nederlandse klanksysteem? Verandert hun competentie gedurende het leerproces?

Als uitgangshypothese neem ik aan dat NT2-studenten impliciet veel kennis opdoen tijdens het leerproces i.v.m. de plaats van klanksegmenten binnen de Nederlandse fonologie, waardoor ze ook in staat zijn om de meer perifere status van de leenfonemen t.o.v. geërfde segmenten waar te nemen, bv. dat [z] is ‘meer Nederlands’ dan [ʃ]. Daarnaast is het logisch om aan te nemen dat hoe langer iemand de taal studeert, hoe dichter zijn of haar taalcompetentie bij die van de native speakers zal zijn. Met andere woorden is het te verwachten dat studenten die in hogere studie jaren zitten beter presteren dan die in de lagere. De reden hiervan is dat frequentie waarmee een NT2-leerder met een nieuw element of patroon in T2 (bv. leenfoneem of een leenwoord) geconfronteerd wordt, in grote mate beïnvloedt hoe gemakkelijk hij of zij die kan onthouden (BYBEE 2007:10 vv.). De fouten die studenten i.v.m. de leenfonemen maken zijn dus grotendeels toe te schrijven aan een niet voldoende ‘onderdompeling’ in de taal en de relatief lage frequentie van de leenfonemen. Het is dus waarschijnlijk dat frequentere leenfonemen als meer Nederlands worden gepercipiëerd dan minder frequente, maar minder Nederlands dan de geërfde segmenten. In de volgende sectie beschrijf ik de methode waarmee de hypothesen werden

¹ Enkele van deze klanken worden ook wel als combinatie van twee fonemen geanalyseerd, bv. [ʃ]=[s]+[j] (zie bv. BOOIJ 1995:7 v.). Omdat ze in leenwoorden ook in de aanzet kunnen voorkomen, beschouw ik ze hier echter als een eenheid, bv. *charme* [ˈʃarmə].

getoetst. In sectie 3 worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Het artikel wordt afgesloten met een conclusie in sectie 4.

2. Methode

Bij de beoordeling van de centrale of perifere status van een taaluiting moet men de onbewuste kennis van de native speaker ontlokken via taalkundige introspectie (vgl. de bovengenoemde studie van VAN BEZOOIJEN, GOOSKENS, en KÜRSCHNER 2009). Het probleem bij dit soort experimenten is meestal dat het niet gaat om een goed/fout dichotomie, maar om een continuüm van welgevormdheid of acceptabiliteit. Daarnaast zijn deze oordelen vaak relatief en per individu anders. De oorspronkelijk psychofysische *schatting van grootte experiment (magnitude estimation of ME)* bleek in de afgelopen decennia een passende methode bij het meten van dit soort graduele en relatieve verschijnselen, zoals de linguïstische aanvaardbaarheid van taalelementen (BARD, ROBERTSON, en SORACE 1996; SCHÜTZE 1996). Bij dit experiment moeten de respondenten de verhouding van een experimentele stimulus (oorspronkelijke een lijnstuk: —) inschatten tot een referentiestimulus (oorspronkelijk een ander lijnstuk: —————) op een eigen schaal. Als de respondent de experimentele stimulus twee keer groter, langer, beter, Nederlandse enz. vindt dan de referentiestimulus, dan kan hij of zij deze twee keer zoveel waarde toekennen op een willekeurige schaal, bv. 120% tegenover 60% of 1600 tegenover 800 enz. Een van de grootste voordelen van deze toets is dat er geen absolute, artificiële schaal wordt aangeboden waaraan de respondent zich moet aanpassen. De respondent mag zijn eigen schaal kiezen, waardoor de beoordeling genuanceerder en betrouwbaarder wordt. Ten tweede gaat het niet om een binaire keuze tussen grammaticaal vs. ongrammaticaal, maar om een fijne graduele schaal van meer en minder welgevormd of acceptabel (voor meer details i.v.m. de methode zie KRUG en SCHLÜTER 2013:hfdst. 5).

Om de competentie van Hongaarse NT2-studenten t.o.v. de gemarkeerde status van de Nederlandse leenfonemen te toetsen heb ik een schatting van grootte experiment uitgevoerd met Nederlandse pseudoworden.

2.1. Proefpersonen

De proefpersonen bestonden uit drie groepen: twee controlegroepen en een doelgroep van Hongaarse studenten Nederlands aan de Eötvös Loránd Universiteit te Boedapest. De eerste controlegroep bevatte 27 moedertaalsprekers van het (Nederlands) Nederlands. Deze groep fungeerde als referentiegroep: de scores van de Hongaarse doelgroep werden hieraan gerelateerd: hoe groter

de gelijkenis van de resultaten, hoe meer native-like de competentie was. De gemiddelde leeftijd in deze groep was 34,6 jaar. 25 respondenten waren hoog opgeleid en 2 hadden voortgezet onderwijs gevolgd. Op 1 persoon na hadden alle respondenten Engels als hun sterkste tweede taal (niveau van A2 t/m C2). Twee personen waren taalkundig opgeleid.

De tweede controlegroep bestond uit 11 moedertaalsprekers van het Hongaars zonder kennis van het Nederlands. De rol van deze groep was in de eerste plaats om te zien in hoeverre Hongaarstaligen zonder enige kennis van het Nederlands (soms wel van andere vreemde taal) in staat waren de plaats van de leenfonemen in de Nederlandse fonologie te kunnen inschatten. Hierdoor konden ook eventuele interferentie en universele gemarkeerdheids-relaties geïdentificeerd worden (HYMAN 2008). De gemiddelde leeftijd van de groep was 38 jaar, de jongste respondent was 14, de oudste 65 jaar oud. Het hoogste opleidingsniveau bij 7 personen was hoger onderwijs, bij 3 voortgezet onderwijs en bij 1 persoon basisonderwijs. 8 personen hadden Engels als sterkste tweede taal (van A1 t/m C2), 3 Frans (van B1 t/m C2) en 1 persoon Duits (B2).

De doelgroep bevatte 52 Hongaarstalige NT2-studenten van de Universiteit ELTE te Boedapest. De gemiddelde leeftijd van de groep was 23,2 jaar, de jongste was 20 de oudste was 32. De sterkste tweede taal was Engels bij 31 studenten, Duits bij 18 studenten, Frans bij 2 studenten en Deens bij 1 student. Deze groep werd verder opgesplitst in vijf groepen op basis van de lengte van studie en contact met het Nederlands: er waren drie bachelorgroepen (8 eerstejaars, 12 tweedejaars, 10 derdejaars), een groep met 5 masterstudenten en een groep met 17 al afgestudeerde oud-studenten (voor een overzicht zie de volgende tabel).

Tabel 1: Proefpersonen uitgesplitst naar de drie groepen

groep	proefpersonen	aantal personen	gemiddelde leeftijd
NL controlegroep	NL native speakers	27	34,6
H controlegroep	H native speakers zonder kennis van het NL	11	38
Doelgroep NT2-studenten	Hongaarse		
	NT2-studenten ELTE, Boedapest	Bachelor 1 ^{ste} jaar	8
		Bachelor 2 ^{de} jaar	12
		Bachelor 3 ^{de} jaar	10
		Master	5
	Afgestudeerd	17	23,2

2.2. *Taak en materiaal*

In de online survey kregen de proefpersonen een lijst met minimale paren van Nederlandse pseudowoorden te horen waarbij steeds één van de twee woorden een leenfoneem bevatte, bv. *zer* [zɛr] vs. *sjer* [ʃɛr]. De respondenten dienden op een eigen schaal aan te geven welke van de twee woorden en in welke mate meer of minder Nederlands in hun oren klonk dan het andere. Ze hadden geen kennis van het doel van het onderzoek, noch van het feit dat de woordparen slechts in een foneem verschilden.

Pseudowoorden hebben het voordeel dat ze semantisch leeg zijn, waardoor de respondenten hun aandacht direct aan de klankvorm kunnen richten. Het materiaal van de survey bevatte daarom 42 Nederlandse pseudowoorden waarbij elke twee woorden een minimale paar vormden (zie Tabel 2). De woorden waren deels zelf bedacht, deels m.b.v. het programma Wuggy gegenereerd (KEULEERS en BRYSSBAERT 2010). De Levenshteinafstand van de woorden t.o.v. bestaande Nederlandse woorden was 1, d.w.z. van elk woord een bestaand Nederlands woord gemaakt zou kunnen worden met het veranderen van slechts een foneem, bv. *jot* → *pot*. In de minimale paren bevatte het ene woord steeds een leenfoneem, dat in het ander woord met een inheems foneem correspondeerde, bv. *bezek* [bə'zɛk]–*besjek* [bə'ʃɛk]. Bij de vervanging werden fonemen ingevoegd die articulatorisch het dichtst bij het betreffende leenfoneem stonden, bv. [ʃ] → [s], [ɲ] → [n], [c] → [t] enz.

Om na te gaan in welke mate de fonologische positie van het leenfoneem zijn beoordeling beïnvloedt, werden voor elk leenfoneem zes verschillende woorden gegenereerd: (1) een monosyllabisch woord waarin het leenconsonant in de aanzetpositie stond, (2) een monosyllabisch woord waarin het in de codapositie stond, (3) een polysyllabisch woord waarin het in de aanzet stond tussen twee vocalen. Voor alle drie opties werden er twee reeksen gegenereerd: een met korte een andere met een lange vocaal in de beklemtoonde positie. De kwaliteit van de vocalen speelde verder geen rol.

De minimale paren werden ingesproken door twee Nederlandse moedertaalsprekers, een vrouwelijke (52 jaar) en een mannelijke (30). Beide sprekers waren hoog opgeleide docenten Nederlands uit Nederland en ze spraken de Nederlandse variëteit van het Nederlands. Alle opnames werden vervolgens gecontroleerd, handmatig geknipt en aangepast. De audiofiles werden per minimale paar in een willekeurige volgorde aangeboden in een online Google formulier. Het formulier werd met precies dezelfde inhoud in het Hongaars en in het Nederlands ter beschikking gesteld, zodat de respondenten zelf konden kiezen in welke taal zij het formulier wilden invullen. De volgende tabel geeft een overzicht van de afgevraagde minimale paren in de survey.

Tabel 2: Agevraagde minimale paren met pseudoworden

leefoneem	fonologische omgeving	monosyllabisch		monosyllabisch		polysyllabisch	
		AANZET		CODA		AANZET (intervocalisch)	
		inheemse fonemen	met leenfoneem	inheemse fonemen	met leenfoneem	inheemse fonemen	met leenfoneem
g	met korte klinker	<i>kos</i>	<i>gos</i> [gɔs]	<i>muk</i>	<i>mug</i> [mʏg]	<i>klekken</i>	<i>kleggen</i> ['kleɣən]
		<i>nal</i>	<i>njal</i> [ɲal]	<i>tan</i>	<i>tanj</i> [taɲ]	<i>zenner</i>	<i>zenjer</i> ['zɛɲər]
		<i>zer</i>	<i>sjer</i> [ʃer]	<i>kos</i>	<i>kosj</i> [kɔʃ]	<i>bezek</i>	<i>besjek</i> [bə'ʃek]
		<i>zap</i>	<i>zjap</i> [zɔp]	<i>nas</i>	<i>nazj</i> [naʒ]	<i>brezzen</i>	<i>brezjen</i> ['brɛʒən]
		<i>tek</i>	<i>tjek</i> [cek]	<i>tat</i>	<i>tatj</i> [tac]	<i>betof</i>	<i>betjof</i> [bə'cɔf]
		<i>tjot</i>	<i>tsjot</i> [tʃɔt]	<i>but</i>	<i>butsj</i> [bʏtʃ]	<i>betot</i>	<i>betsjot</i> [bə'tʃɔt]
		<i>dap</i>	<i>dzjap</i> [dʒap]	<i>tat</i>	<i>tadzj</i> [tadʒ]	<i>baddig</i>	<i>badzjig</i> ['badʒəx]
g	met lange klinker	<i>kuig</i>	<i>guig</i> [gœyɣ]	<i>mook</i>	<i>moog</i> [mog]	<i>puken</i>	<i>pugen</i> ['pygən]
		<i>neel</i>	<i>njeel</i> [ɲel]	<i>ploon</i>	<i>ploonj</i> [ploɲ]	<i>zanig</i>	<i>zaanjig</i> ['zɑɲəx]
		<i>zaar</i>	<i>sjaar</i> [ʃar]	<i>kij</i> s	<i>kij</i> sj [keiʃ]	<i>bezoek</i>	<i>besjeek</i> [bə'ʃek]
		<i>zaap</i>	<i>zjaap</i> [zɔp]	<i>dees</i>	<i>deezj</i> [deʒ]	<i>brazen</i>	<i>brazjen</i> ['braʒən]
		<i>toek</i>	<i>tjoek</i> [cuk]	<i>kroot</i>	<i>krootj</i> [kroc]	<i>betuiven</i>	<i>betjuiven</i> [bə'cœyvn]
		<i>toof</i>	<i>tsjoof</i> [tʃɔf]	<i>beut</i>	<i>beutsj</i> [bøtʃ]	<i>bezuut</i>	<i>betsjuut</i> [bə'tʃœyt]
		<i>taap</i>	<i>dzjaap</i> [dzap]	<i>troot</i>	<i>troodzj</i> [trodʒ]	<i>boedig</i>	<i>boedzjig</i> ['budʒəx]

3. Resultaten

3.1. De drie groepen samen

Aangezien de respondenten individuele schalen gebruikten, moesten bij de verwerking van de resultaten alle punten gestandaardiseerd worden, zodat de punten vergelijkbaar werden. Daartoe werd de gestandaardiseerde vorm, de zgn. z-score² aangewend. Vervolgens werd per woord het gemiddelde gecalculeerd van de z-score van alle respondenten in de individuele groepen (zie Tabel 3)

² Het aantal standaarddeviaties van het gemiddelde.

Tabel 3: Resultaten van de doelgroep en de twee controlegroepen uitgedrukt in de z-score (gestandaardiseerde vorm) uitgesplitst naar fonemen (referentiewaarden van de NL controlegroep zijn vet) De grijze cellen duiden de score aan die het dichtst bij de NL controlegroep ligt.

	k	g	n	ɲ	s/z	ʃ	s/z	ʒ	t	c	t/j	ʃ	t/d	dʒ
H NT2-studenten	0,43	0,00	0,31	-0,68	0,46	-0,09	0,35	-0,76	0,50	-0,43	0,58	-0,58	0,62	-0,71
NL controlegroep	0,78	-0,28	0,19	-0,75	0,28	-0,73	0,58	-0,82	0,87	-0,43	0,84	-0,56	0,79	-0,75
H controlegroep	0,31	0,15	0,00	-0,65	0,14	-0,10	-0,11	-0,58	0,45	-0,08	0,60	-0,20	0,47	-0,39

Allereerst valt uit de tabel af te lezen dat de doelgroep van NT2-studenten vaker dichterbij de Nederlandse controlegroep presteerde dan de Hongaarse controlegroep, m.a.w. de correlatie tussen de Nederlandse en de NT2-groep is groter: $r=0,93$ tegenover $r=0,86$. Dat bevestigt de hypothese dat de studenten over een kennis beschikken t.o.v. de meer perifere plaats van de leenfonemen binnen de Nederlandse fonologie. Om de correlatie tussen de resultaten van de drie groepen nog plastischer weer te geven worden de gestandaardiseerde vormen in een staafdiagram weergegeven in Diagram 1.

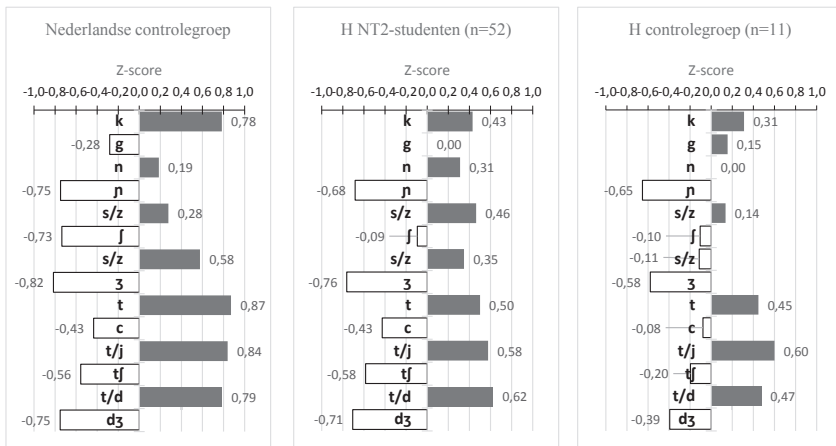

Diagram 1: Resultaten van de Nederlandse controlegroep, de Hongaarse doelgroep en de Hongaarse controlegroep uitgedrukt in de gestandaardiseerde vorm uitgesplitst naar fonemen

Aan de vorm van de drie diagrammen valt onmiddellijk op dat de globale scores van de Nederlandse controlegroep en van de Hongaarse doelgroep veel dichterbij elkaar liggen dan die van de Hongaarse controlegroep.

bij elkaar liggen dan die van de Hongaarse controlegroep. De lege balken (negatiever of minder Nederlands beoordeeld) aan de linkerkant en grijze balken (positiever of meer Nederlands beoordeeld) aan de rechterkant wisselen elkaar bij elke klankpaar keurig af (behalve bij de [g] in de Hongaarse NT2-groep, waarover later). Het diagram van de Hongaarse controlegroep is echter minder uniform. De positieve en negatieve beoordelingen zijn veel minder uitgebalanceerd: soms zijn de leden van de minimale paren even positief of negatief beoordeeld. Bijvoorbeeld voor deze groep is de [k] even Nederlands als de [g]. De [s] en de [z] klinken minder Nederlands dan de [k] en de [g], hoewel ze ongeveer dezelfde plaats in de Nederlandse fonologie innemen. Deze resultaten zijn helemaal niet verrassend en ze komen met de uitgangshypothese overeen. Hongaarse NT2-studenten zijn veel competenter bij de perceptie van de plaats van de leenfonemen binnen de Nederlandse fonologie, dan niet-Nederlands-sprekende Hongaarstalige.

Als we de individuele inheemse fonemen onder de loep nemen, dan zien we dat voor alle drie groepen de meest positief of meest Nederlands beoordeelde klank de [t] was (ook als we van afzien van de minimale paren waarin de [tʃ] en de [dʒ] niet met een [t] maar met een [j] of [d] vervangen werd, bv. *jot* [jɔt] – *tsjot* [tʃɔt]). Deze positieve beoordeling kan te maken hebben met het feit dat deze klank universeel ongemarkeerde is (HYMAN 2008:351), en dat hij tevens de frequentste klank is zowel van het Nederlands (LUYCKX et al. 2007:8) als van het Hongaars (GÓSY 2004:89). Wat betreft de als tweede meest Nederlands beoordeelde klank verschillen de drie groepen echter. De Nederlandse groep en de Hongaarse controlegroep vonden de [k] de tweede meest centrale medeklinker van het Nederlands, terwijl de NT2-groep vond dat de [s]/[z] ietsje Nederlandser was. Bij de Nederlandse groep is dat enigszins verrassend, aangezien de [s] universeel meer gemarkeerd is (HYMAN 2008:351) dan de [k], en hij is zelfs frequenter in het Nederlands (LUYCKX et al. 2007:8). Omdat de [k] in het Hongaars de derde frequentste medeklinker is, is het resultaat van de Hongaarse controlegroep logisch (GÓSY 2004:89). De NT2-groep vindt de [s] ietsje meer Nederlands dan de [k] (z-score 0,46 tegenover 0,43) wat juist kan betekenen dat de studenten zich bewust zijn van de hoge frequentie van de [s] in het Nederlands. Deze resultaten moeten echter met enige voorzichtigheid beschouwd worden, aangezien het niet duidelijk is in hoeverre deze absolute oordelen zijn, en in hoeverre hebben de keuzes te maken met het contrast tussen de inheemse klank en de daarmee gecontrasteerde leenfoneem.

Om de waarde van de beoordeling van de leenfonemen zo objectief mogelijk uit te drukken is het beter om niet uit te gaan van de z-scores van elk leenfonemen, maar het verschil tussen de z-score van de beoordeling van het leenfonemen en zijn inheemse pendant. Op deze manier krijgen we eigenlijk de afstand tussen het leenfonemen en zijn inheemse pendant, wat ons zeggen kan hoeveel

minder Nederlands het leenfoneem in het oor van een respondent klonk dan zijn pendant. Het kwam namelijk voor dat een respondent het ene leenfoneem 50 punten gaf en het andere 30, maar de inheemse pendanten kregen resp. 100 en 60. Ook al was het eerste leenfoneem meer Nederlands beoordeeld dan het tweede, was de afstand tussen de twee paren even groot. Met andere woorden is de afstand tussen de minimale paren een betrouwbaarder indicator dan de absolute waarde van een individuele beoordeling. In Tabel 4 en op Diagram 2 zijn de verschillen weergegeven tussen de gemiddelde z-scores van elk leenfoneem en zijn inheemse pendant bij de drie testgroepen.

Tabel 4: Resultaten van de drie groepen uitgedrukt als het verschil tussen de gemiddelde z-score van de leenfonemen en hun inheemse pendant (vet=referentiewaarden van de NL controlegroep). De grijze cellen duiden de score aan die het dichtst bij de NL controlegroep ligt.

	g	n	f	z	c	tj
H NT2-studenten	-0,43	-1	-0,56	-1,11	-0,93	-1,16
NL controlegroep	-1,06	-0,93	-1,01	-1,39	-1,31	-1,39
H controlegroep	-0,16	-0,65	-0,24	-0,46	-0,53	-0,87

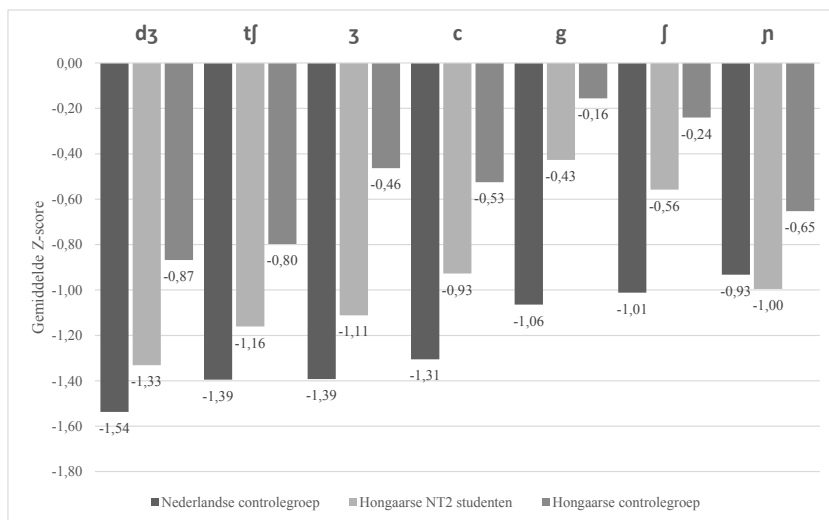

Diagram 2: Het verschil tussen de gemiddelde gestandaardiseerde vorm (z-score) van de leenfonemen en hun inheemse pendant bij de drie groepen. De leenfonemen zijn geordend o.b.v. de scores van de Nederlands controlegroep in afnemende waarde

Uit de diagram valt af te lezen dat voor de Nederlandse groep de [dʒ] het relatief minst Nederlandse leenfoneem is. Daarna komen de [tʃ], [ʒ], [c], [g], [ʃ] en [ɲ]. Het is logisch dat de affricaten [dʒ] en [tʃ] bovenop in de lijst staan. Ze zijn de meest complexe klanken en ze zijn universeel het meest gemarkeerd van de groep (HYMAN 2008; DUNBAR en IDSARDI 2012). De volgorde van de rest van de leenfonemen komt min of meer overeen met hun frequentie: hoe frequenter een klank, hoe minder vreemd wordt hij ervaren. De [ʃ] heeft de hoogste frequentie (LUYCKX et al. 2007), zijn voorlaatste plaats als het meest Nederlandse leenfoneem is dus niet verrassend. De [ʒ] is minder frequent dan de [g], hun volgorde kan dus ook te danken zijn aan hun frequentie. De plaats van de [c] is echter wat onverwachts, aangezien deze ook in inheemse woorden relatief vaak voorkomt, vooral in verkleinwoorden (zijn frequentie wordt niet vermeld in LUYCKX et al. 2007). De [ɲ] is minder frequent dan bv. de [g] of de [ʃ], zijn plaats als het meest Nederlandse leenfoneem is dus enigszins verrassend.

Het gemiddelde verschil tussen de z-scores van leenfonemen en hun pendant zijn veel lager bij de Hongaarse controlegroep dan bij de Nederlandse. Hoogstwaarschijnlijk is het eraan te danken dat de respondenten veel voorzichtiger punten gaven, omdat ze zich bewust waren dat ze de taal niet beheersen. Het is ook waarschijnlijk dat ze hun T1 en T2 (bij de meeste respondenten was het Engels) competentie hebben gebruik bij de beoordeling. Daarom is het niet verrassend dat ze resp. de [g], de [ʃ] en de [ʒ] de meest Nederlands klinkende leenfonemen vonden, deze zijn namelijk zowel in het Hongaars als in het Engels zelfstandige fonemen met een hoge frequentie. Wat de minst Nederlands klinkende fonemen betreft, heeft ook deze groep voor de twee affricaten gekozen, misschien omdat ze ook in het Hongaars meer gemarkeerd zijn en lexicaal alleen in leenwoorden voorkomen³.

Opvallend is dat de groep van de NT2-studenten hogere punten gaf dan de Hongaarse controlegroep, maar lagere dan de Nederlandse (zie Diagram 2). Aan de ene kant kan dat te maken hebben met een al opgedane taalkennis, aan de andere kant het besef dat deze competentie incompleet is. Wat betreft de rangorde van minst tot meest Nederlands klinkende leenfonemen, vinden ook de NT2-studenten dat de [dʒ], de [tʃ] en de [ʒ] de meest perifere fonemen zijn. Voor hen klinkt de [ɲ] minder Nederlands dan de [c], de [g] en de [ʃ]. De reden hiervoor is echter niet dat ze de [ɲ] minder negatief beoordelen dan de Nederlanders, maar dat ze de andere drie klanken veel positiever. Het verschil bij de beoordeling van de [ɲ] is zelfs zeer gering (verschil in z-score: -0,06), d.w.z. de beoordeling van dit foneem is ongeveer dezelfde als bij de Nederlandse

³ Op te merken is dat deze leenwoorden vaak al honderden jaren oud zijn in het Hongaars. De meeste zijn Turkse leenwoorden en ze komen uit de 16de eeuw, bv. *handzsár* [hɒndʒa:r] 'fautsoen'.

controlegroep. Het grootste verschil bij de beoordeling tussen de NT2-studenten en de Nederlandse controlegroep is bij de [g]. NT2-studenten beoordeelden dit leenfoneem veel positiever dan de Nederlanders (verschil in z-score=0,64). Aan de ene kant kan dit te maken hebben met het feit dat zowel in het Hongaars als in de andere T2-talen van de studenten (Engels, Duits, Frans enz.) de [g] wel een foneem is. Aan de andere kant dient opgemerkt worden dat de groep van de bachelor tweedejaars de [g] veel positiever beoordeelde (z-score=0,52) dan de rest van de NT2-groep (gemiddelde z-score=0,13), wat de resultaten van de groep als geheel ook sterk beïnvloedt. Voor een overzicht van de verschillen tussen de beoordelingen van de Nederlandse controlegroep en de NT2-studenten zie Diagram 3.

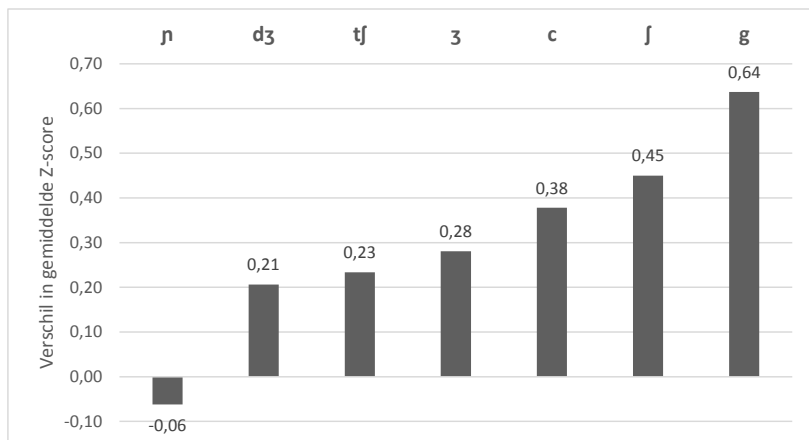

Diagram 3: Het verschil tussen de gemiddelde z-scores van de Nederlandse controlegroep en de Hongaarse NT2-studenten bij de beoordeling van de leenfonemen. De leenfonemen zijn geordend o.b.v. de grootte van het verschil in de scores. Positieve getallen staan voor een meer Nederlandse, negatieve voor een minder Nederlandse beoordeling dan bij de NL controlegroep.

In de meeste gevallen bleek de beoordeling van de leenfonemen niet systematisch af te hangen van de positie van de klank. Bij de NL controlegroep en de NT2-groep waren leenfonemen in coda gemiddeld wat negatiever beoordeeld dan in de aanzet (het verschil is maximaal 0,1 in z-score). Bij de Hongaarse controlegroep was de verhouding omgekeerd: deze groep vond dat leenfonemen in de aanzet gemiddeld minder Nederlands klinken dan in de coda (verschil in z-score: 0,13). Bij twee klanken, zowel de [tʃ] als de [dʒ], waren in de coda positie meer gemarkeerd, d.w.z. minder Nederlandse gezien dan het

gemiddelde bij de Nederlandse controlegroep (verschil in z-score resp. 0,63 en 0,3) en de NT2-studenten (verschil in z-score resp. 0,4 en 0,42). Dit verschil was ook aanwezig in de Hongaarse controlegroep, maar slechts in mindere mate (verschil in z-score resp. 0,3 en 0,13).

Het aantal syllaben speelde bij de beoordeling slechts geringe rol bij de Nederlandse groep. De leenfonemen in polysyllabische woorden waren met gemiddeld 18% als meer Nederlands beschouwd (verschil in z-score=0,03). Bij de NT2-studenten is hetzelfde verschil 15% (verschil in z-score 0,27) en bij de Hongaarse controlegroep 26% (verschil in z-score 0,19). De lengte van de klinker in de geaccentueerde positie van het pseudowoord bleek ook geen significante invloed te hebben op de beoordeling. Woorden met een lange klinker leken in het algemeen wat minder Nederlands te klinken bij elke groep. Bij de Nederlandse controlegroep waren ze gemiddeld 3% (z-score: 0,03) minder Nederlands beoordeeld, bij de NT2-groep 11% (z-score=0,11), bij de Hongaarse controlegroep 23% (z-score=0,15). Verder, genuanceerder onderzoek moet uitwijzen in hoeverre de perceptie van leenfonemen van de fonologische omgeving afhangt.

In verband met de resultaten van de globale resultaten van de drie groepen kan vastgesteld worden dat de Hongaarse NT2-studenten voldoen aan de verwachtingen. Op basis van hun gemiddelde prestatie ligt hun competentie i.v.m. de Nederlandse leenfonemen dichter bij die van de native-speakers dan bij die van de niet-Nederlandsprekende Hongaren. Dit bevestigt de uitgangshypothese, namelijk dat T2-leerders veel kennis opdoen i.v.m. de plaats van de leenfonemen binnen de Nederlandse fonologie. In de volgende sectie probeer ik na te gaan of er een ontwikkeling is wat betreft deze competentie tijdens een opleiding Nederlands.

3.2. De NT2 studenten uitgesplitst naar studiejaar

Het normale scenario dat we ons bij taalverwerving voorstellen is een lineaire ontwikkeling. Hoe langer iemand met de taal bezig is, hoe beter hij die taal zal beheersen en des te groter zijn competentie wordt. Op basis van taalkundig onderzoek weten we (HERSCHENSOHN en YOUNG-SCHOLTEN 2013:hfdst. IV.) dat deze ontwikkeling echter niet per se lineair hoeft te zijn. Eerst wordt er veel informatie geaccumuleerd, dan komt op een moment een geheel nieuw systeem, een nieuw stadium tot stand. Het nieuwe systeem is dan niet slechts een opstapeling van de kleine onafhankelijke brokeltjes informatie, maar het vormt een complex samenhangend geheel.

Misschien zou dit de reden zijn waarom de resultaten van de vijf groepen van de Hongaarse NT2-studenten geen keurige lineaire ontwikkelingen vertonen. De scores van de individuele studiejaar zijn weergegeven in Tabel 5. Diagram 4 geeft de afwijking van de

Tabel 5: Resultaten van de drie individuele studie jaren NT2-studenten uitgedrukt als het verschil tussen de gemiddelde z-score van de leenfonemen en hun inheemse pendant (vet=referentiewaarden van de NL controlegroep). De grijze cellen duiden de score aan die het dichtst bij de NL controlegroep ligt.

	g	n	j	ʒ	c	tʃ	dʒ
BA1 (n=8)	-0,68	-1,02	-0,95	-1,26	-1,54	-1,62	-1,74
BA2 (n=12)	-0,34	-1,13	-0,54	-0,88	-1,28	-1,53	-1,48
BA3 (n=10)	-0,88	-1,42	-0,38	-0,76	-1,48	-1,56	-1,57
MA1-2 (n=5)	-0,53	-1,22	-0,60	-1,02	-1,00	-1,49	-1,39
Afgestudeerd (n=17)	-0,51	-1,15	-0,70	-1,26	-1,08	-1,46	-1,55
NL controlegroep (n=27)	-1,07	-0,93	-1,01	-1,39	-1,31	-1,40	-1,54

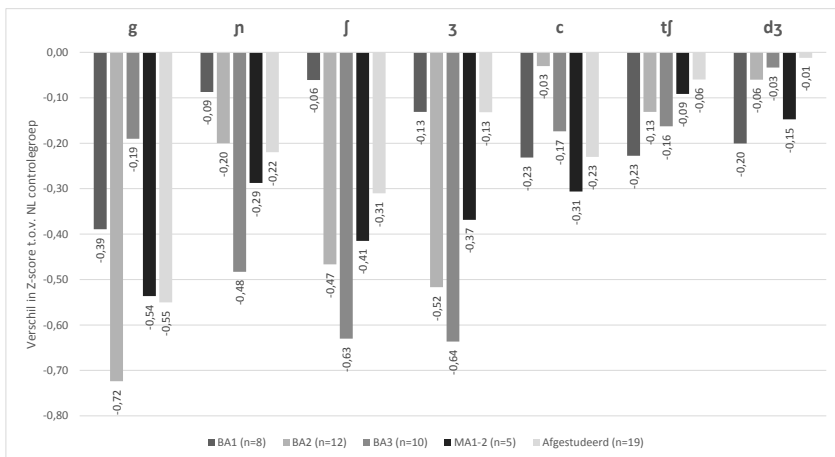

Diagram 4: Het verschil tussen de gemiddelde z-scores van de Nederlandse controlegroep en de individuele studie jaren NT2-studenten bij de beoordeling van de leenfonemen. Hoe korter een balk, hoe kleiner de afwijking van de NL controlegroep.

Uit de onsystematische verdeling van de grijze cellen in de tabel en de naar rechts niet lineair afnemende lengte van de balken in het diagram blijkt al op het eerste gezicht dat er geen sprake kan zijn van een lineaire ontwikkeling. Bij drie leenfonemen ([n], [j], [ʒ]) zijn de resultaten van de bachelor eerstejaars het dichtst bij die van de Nederlandse controlegroep. Dit is zeker onverwacht, gezien het feit dat deze studenten slechts ongeveer 8 maanden bezig waren met Nederlands. Een mogelijke reden voor deze prestatie kan zijn dat in de bachelor

opleiding het eerste jaar het ‘intensiefste’ jaar is, want studenten moeten zonder voorkennis van het Nederlands binnen één studiejaar het niveau B1 halen. Dat betekent dat ze tijdens dit jaar zich ook veel bewuster op de uitspraak concentreren dan in de hogere jaren.

Ook bij drie leenfonemen, de [ʒ]⁴, de [tʃ] en de [dʒ] wijkt de groep van de afgestudeerde studenten het minst af van de Nederlandse controlegroep. Dit resultaat is overeenkomstig met de verwachtingen. Het is namelijk logisch dat studenten die al minstens 4 jaar Nederlands hebben gestudeerd en minstens het niveau C1 hebben behaald met hun diploma over de meest native like competentie beschikken. De bachelor tweedejaarsstudenten scoorden bij de [c], de derdejaars bij de [g] het dichtst bij de referentiewaarde, wat op zich het idee van een (lineaire) ontwikkeling noch bevestigt, noch weerlegt. Verrassend is dat de groep masterstudenten bij geen van de leenfonemen de beste scores heeft gehaald. Dat is onverwacht aangezien deze groep naast de groep afgestudeerden het langst contact heeft gehad met het Nederlands. Uit het oog mag echter niet verloren worden dat deze groep de kleinste is met maar 5 proefpersonen, wat betekent dat de resultaten met enige voorzichtigheid moeten worden beschouwd. Uiteraard moet men ook rekening houden met eventuele verschillen tussen de aanleg, gemotiveerdheid en ijver van de verschillende groepen studenten. Het is ook mogelijk dat de ene groep meer expliciete instructies heeft gekregen i.v.m. de leenfonemen tijdens zijn opleiding dan de andere. Het is dus niet uitgesloten dat hetzelfde onderzoek over een jaar of vijf met andere groepen uitgevoerd andere resultaten zou opleveren t.o.v. van de studie jaren.

Op basis van de analyse van de resultaten van de verschillende studie jaren kan het niet bevestigd worden dat er een (lineaire) ontwikkeling bestaat wat betreft de competentie van NT2 studenten i.v.m. de beoordeling van de plaats van de leenfonemen in de Nederlandse fonologie. Er is nog verder onderzoek nodig met een groter aantal proefpersonen bij elk studiejaar de in deze sectie voorgestelde resultaten te bevestigen. Door middel van een longitudinaal onderzoek zouden de eventuele afwijkingen van de individuele groepen geëlimineerd kunnen worden en de globale ontwikkelingstraject tijdens de opleiding duidelijker afgetekend zou kunnen worden.

4. Samenvatting en conclusie

In dit onderzoek heb ik een beeld proberen te krijgen van de competentie van Hongaarse NT2-studenten i.v.m. de plaats van de leenfonemen ([g], [n], [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ]) binnen het fonologische systeem van het Nederlands. Daartoe

---

⁴ Het verschil in z-score tussen de BA1 groep en de afgestudeerden is slechts 0,0005.

heb ik een schatting van grootte experiment uitgevoerd naar de auditieve perceptie van minimale paren met 42 Nederlandse pseudowoorden. Ik was daarbij geïnteresseerd in de beoordeling van de pseudowoorden met leenfonemen in verhouding tot hun minimaalpaar met inheemse fonemen. De resultaten voor de woorden waren direct geassocieerd met de beoordeling van het leenfoneem.

Mijn hypothese was dat NT2-studenten veel kennis opdoen i.v.m. de Nederlandse leenfonemen en hun marginale positie binnen de fonologie t.o.v. inheemse geërfde segmenten. Deze hypothese werd bevestigd. De resultaten van de doelgroep Hongaarse NT2-studenten week in veel mindere mate af van de resultaten van de controlegroep van de Nederlandse moedertaalsprekers ($r=0,93$) dan de resultaten van de niet-Nederlandsprekende Hongaarse groep ($r=0,86$). NT2-studenten waren in staat om de minder centrale positie van de leenfonemen waar te nemen op basis van hun ontwikkelende taalcompetentie. Enkele leenfonemen waren door alle drie groepen gelijk beoordeeld. Al de drie groepen vonden dat de affricaten [tʃ] en [dʒ] het minst Nederlands klinkende leenfonemen waren. Ik neem aan dat deze overeenkomst is te danken aan de universele gemarkeerdheid en de lage frequentie van deze segmenten. Bij de beoordeling van de andere leenfonemen waren de NT2-studenten meer tolerant dan de Nederlandse groep. Bij de [g] en de [ʃ] was de perceptie van de groep dichter bij de Hongaarse controlegroep dan bij de Nederlandse native speakers. Dit kan worden verklaard uit interferentie, omdat de klanken zelfstandige fonemen zijn zowel in het Hongaars als in de tweede T2 van de studenten, Engels of Duits, met een hoge frequentie. Gemarkeerdheid en frequentie bleken allebei een belangrijke rol te spelen in de beoordeling van de leenfonemen bij elke groep.

De hypothese dat de competentie van de NT2-studenten t.o.v. de Nederlandse leenfonemen een (lineaire) ontwikkeling ondergaat, werd niet bevestigd door het experiment. Eerstejaarse bachelorstudenten presteerden namelijk even dicht bij de Nederlandse native speakers als afgestudeerde studenten, en zelfs beter dan tweede- of derdejaars bachelors. Gezien de relatief kleine aantallen per studiejaar ($n=8, 10, 12, 5, 17$) is het waarschijnlijk dat deze resultaten slechts een momentopname weerspiegelen van de samenstelling van deze specifieke groepen en ze mogen niet veralgemeend worden. Verder onderzoek met meer proefpersonen per studiejaar of eerder een longitudinaal onderzoek moet deze bevindingen bevestigen of weerleggen.

5. Bibliografie

- BARD, ELLEN GURMAN.; DAN ROBERTSON.; en ANTONELLA SORACE. (1996): Magnitude Estimation of Linguistic Acceptability. *Language* 72.32–68.
- BATTISTELLA, EDWIN L. (1996): *The Logic of Markedness*. New York: Oxford University Press.

- BOOIJ, GEERT E. (1995): *The Phonology of Dutch*. The phonology of the world's languages. Oxford: Clarendon Press.
- BYBEE, JOAN L. (2007): *Frequency of Use and the Organization of Language*. Oxford: Oxford University Press.
- DUNBAR, EWAN.; en WILLIAM IDSARDI. (2012): The Acquisition of Phonological Inventories. *Oxford Handbook of Developmental Linguistics*, ed. by J. Lidz, W. Snyder, en Joe Pater. to appear. Oxford: Oxford University Press.
- EIJKMAN, L.P.H. (1955): *Phonetiek van het Nederlands*. 2e dr. herzien en bezorgd door M. Knoop. Haarlem: De Erven F. Bohn N.V.
- GÓSY, MÁRIA. (2004): *Fonetika, a beszéd tudománya*. Budapest: Osiris.
- GROOT, A.W. DE. (1931): De wetten der fonologie en hun betekenis voor de studie van het Nederlands. *De Nieuwe Taalgids* 25.225–243.
- HERSCHENSOHN, JULIA ROGERS, en MARTHA YOUNG-SCHOLTEN (eds.) (2013): The Cambridge handbook of second language acquisition. *Cambridge handbooks in language and linguistics*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- HEYDARI, POONEH.; en MOHAMMAD S. BAGHERI. (2012): Error Analysis: Sources of L2 Learners' Errors. *Theory and Practice in Language Studies* 2. doi:10.4304/tpls.2.8.1583-1589. <http://ojs.academypublisher.com/index.php/tpls/article/view/7763>.
- HYMAN, LARRY M. (2008): Universals in phonology. *The Linguistic Review* 25. doi:10.1515/TLIR.2008.003. <http://www.degruyter.com/view/j/tlir.2008.25.issue-1-2/tlir.2008.003/tlir.2008.003.xml>.
- KEULEERS, EMMANUEL.; en MARC BRYLSBAERT. (2010): Wuggy: A multilingual pseudoword generator. *Behavior Research Methods* 42.627–633. doi:10.3758/BRM.42.3.627.
- KRUG, MANFRED.; en JULIA SCHLÜTER. (2013): *Research Methods in Language Variation and Change*. Cambridge University Press.
- LUYCKX, KIM.; HANNE KLOOTS.; EVIE COUSSÉ.; en STEVEN GILLIS. (2007): Klankfrequenties in het Nederlands. *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*, ed. by Dominiek Sandra, Rita Rymenans, Pol Cuvelier, en Peter Van Petegem, 141–154. Gent: Academia Press.
- NAGY, ROLAND. (2008): Leenfonemen: lastige nieuwkomers?, 141–165. *Praagse perspectieven* 5. Praag: Universitaire Pers.
- NAGY, ROLAND. (2012): Leenfonemen: ouderdom en inburgering. Korte geschiedenis van de inburgering van de [ʃ] en de [z] in het Nederlands. *n/f* 2012.79–110.
- SCHÜTZE, CARSON T. (1996): *The Empirical Base of Linguistics: Grammaticality Judgments and Linguistic Methodology*. Chicago: University of Chicago Press.
- VAN BEZOOIJEN, RENÉE.; CHARLOTTE GOOSKENS.; en SEBASTIAN KÜRSCHNER. (2009): Wat weet de Nederlander van de herkomst van Nederlandse woorden? *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 125.324–344.
- VAN COETSEM, FRANS. (1988): *Loan Phonology and the Two Transfer Types in Language Contact. Publications in language sciences*. Dordrecht, Holland: Foris Publications.
- VAN DER SIJS, NICOLINE. (1996): *Leenwoordenboek: De invloed van andere talen op het Nederlands*. 2e druk. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- VAN PATTEN, BILL.; en ALESSANDRO G. BENATI. (2010): *Key Terms in Second Language Acquisition*. London/New York: Continuum International Publishing Group.

Dr. Roland Nagy
 Vakgroep Neerlandistiek
 Eötvös Loránd Universiteit
 Rakoczi ut 5.
 1088 Budapest
 dudukk@gmail.com

